

FOLKET VED ELVEN . I

KUNGMIUT, UDSTEDET HVIS VARTEGN ER FISKESTATIVER

Tekst og fotos af *Kirsten Roland*

Kungmiut, så lille en plet på et verdensatlas. En boplads med 431 beboere, men den store verden uvedkommende! En kold blæsende majdag, hvor vinteren endnu ikke har sluppet sit tag, når man dertil via hundeslæde og motorbåd og bliver hjulpet i land på klippestykkerne af villige fremstrakte hænder.

Jordens fagre riger ligger måske langt herfra, men den før så betydningsløse plet vider sig ud, bliver alfa og omega for én, og i femten måneder lever man nu sit liv på dette forunderlige sted og opdager pludselig en dag, at her lever man livet så intenst og virkeligt, at alt andet, man tidligere har oplevet, langsomt sløres og glider tilbage til papkulisserne, hvor det måske hører hjemme. Man lever under polarhimlen med dens skiftende lys, stirrer sig fortabt på de evigt sejlene, forunderlige skønne isbjerge, der glider ind og ud af fjorden, følgende tidevandet. Man går en lys sommer i møde med lange lykkelige dage, der ikke bliver afbrudt af nattens mørke, men hvor den ene dag tager den anden i hånden som hvide glatte og alligevel forskellige perler på en snor.

Langsomt kommer mørket; sneen vælter ned; som orgelbrus kommer stormene rasende ned gennem fjeldene eller fejer ind fra havet og svøber sig om bopladsens huse. Al forbindelse med omverdenen hører op, man føler sig balancerende på verdens yderste grænse helt alene med sin Gud og er måske lidt skræmt. Men lever, det gør man! Hvornår opdager man det? Den første nat polarlysene flammer over en mørk udspændt himmelbue? Den dag et dødssygt barn igen trækker vejret frit og ubesværet, eller måske når man sidder på slæden bag et dansende hundespand og tilbagelægger mil efter mil ind i et fantastisk snerige? Måske kom erkendelsen ikke på een dag. Snarere lidt efter lidt, efterhånden som vinteren og sygdommen tog til og vanskelighederne måske oversteg ens kræfter lidt. Man blev sit ansvar som menneske bevidst og opdagede ved selvsyn, at når natten er mørkest, funkler stjernene med desto større glans.

På et udsted lever man livet for åbne døre. For en sommermand, der kun ser det i tre til fire hektiske, travle måneder, er det nok en mærkelig billedbog at kigge i;

Kungmiut set fra fiskepladsen.

men er man der længere tid, finder man sig til rette mellem bogens blade og bliver selv en del af bogen.

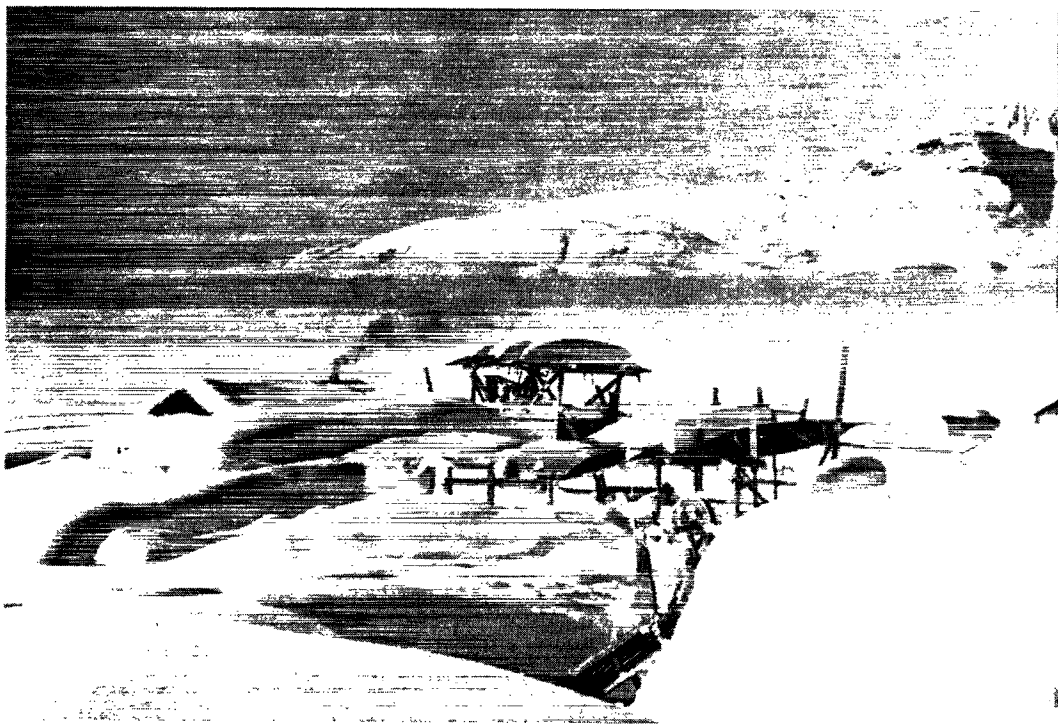
Ved havnen ligger Handelens huse, vores højt elskede butik med dufte af alle mulige mærkelige ting fra lande bag isbjergene og det store hav. Her mødes man. Mange gange. Her får man alle mulige dejlige ting. Travle ekspedienter haster hid og did og bringer perler, margarine, patroner, sukker, tøj, tørret fisk, petroleum, gummistøvler, kaffe og hvad man ellers skal have. Rundt omkring ligger der pakhus ved pakhus med varer til et helt års forbrug. Her indhandles skind, kyndige øjne og hænder glider over sælskindet, vurderer det, og for pengene skal der straks købes ind. Man bestiller de mest nødvendige varer, betaler, får penge tilbage, køber nok engang, får måske igen penge, oh glæde stor, går så rundt og kigger efter på hylterne, hvad man nu har lyst til, for naturligvis skal den sidste krone bruges, dertil har man jo pengene.

Over denne forunderlige verden hersker udstedsbestyreren Ulrik Lennert, bred og jovial, dygtig og bestemt, ligner til forveksling en franskmand med samme hurtige,

iltre bevægelser. Alle ind- og udbetalinger, al post, radiotelegrammer, ja alting skal faktisk via hans hænder for at nå videre. Indhandlingen af torsk sorterer også under KGH. Fiskestativerne rejser sig som et vartegn ved vores del af fjorden. Hvad enten man ankommer med båd eller slæde, er det første, man ser af Kungmiut, stativ ved stativ. Torsk overalt. På selve stativerne, på tværstænger, over pakhuset, ja selv ophængt på kranen i dens vinter-hviletid. Resultatet af torsken, en pyntelig lilleputby af blå, grønne, gule og røde huse anbragt på fjeldets sider, giver den ankomne indtryk af et veldrevet, velhavende udsted.

Elven løber midt gennem byen, omkring den ligger de ældre hjemmelavede huse og jordhytterne, og her lever Kungmiut sit liv. Her sidder konerne på hug eller står foroverbøjet med strakte knæ med mindste barn i amauten og vasker tøj, de unge piger vasker deres hår til lørdagens dansmik og søndagens gudstjeneste, i og omkring elven leger børnene dagen lang og først og sidst, her hentes vandet året rundt. Her er ingen moderne vaskemaskiner eller centrifuger. Dog vaskes tøjet i samme vaskemidler, som der reklameres for i enhver biograf og avis. Så langt ud, at slige ting ikke bruges, kan man åbenbart ikke komme. Der vaskes konstant. Kanske halter det lidt med rengøringen af husene hist og her. Kun få forstår at udnytte et skab, alt smides tilfældigt ind, som man før og nu har hevet alt ind under briksen. Det vanskeliggør rengøringen. Men set med nøgterne øjne er den personlige hygiejne gennemgående bedre end i Syddanmark, specielt når man tager problemet med at skaffe vand i betragtning. Det tager også tid at lære at bo i et hus og at holde det. Så længe folk blot får udleveret en nøgle til et nyt hus, kan ingen med rimelighed forlange, den nye husmoder dermed skal vide, hvordan man fyrer, gør gulve i stand, behandler malet træværk og hvad vi ellers har været generationer om at lære.

Ved elven er Johannes røde pyntelige hus placeret. Den, der har besøgt Østgrønland og ikke besøgt Johanne, er gået glip af noget væsentligt. Med ægte kvindelighed, stor klogskab og mildhed har hun, siden hun sammen med sin mand, den navnkundige Karl Andreasen, bosatte sig her, det var i 1915, været stedets ukronede dronning og ledet sine bopladsfæller frem til andre tider, kørt dem sikkert i silketømmer med stærke, blide hænder. Man bliver ydmyg, når man står ved hendes dør, tager støvlerne af udenfor, dog vel vidende Johanne flytter dem ind, før hundene når at æde dem. Man føler sig så lille, at man simpelthen ikke kan gå ind med støvler på. Alt er skinnende rent og hvidskuret og passer som fod i hose til Johanne, der sidder glad smilende på sin stol ved vinduet med de pyntelige gardiner og evigt blomstrende „Flittig Lise“. Johannes familie er talrig, og her kommer konstant besøgende. Små bredhovede, mørke, travle unger kommer og spørger fra mor, om de må låne kaffe, brød, havregryn, ja alting, og Johanne strør ud med glade øjne og gavmilde hænder. Et bredt rent østgrønlandsk ansigt, en pyntelig kjole med lange ærmer, guldøren-

Andunda's hus og hele landskabet dækket af sne.

ringe, glat, lidt grånet hår med midterskilning. Der mangler kun den lille hvide krave, for at hun skulle opfylde en barndommens drøm om en bedstemoder.

Fælles for alle huse, nye som gamle, er, at de er anbragt med udsigt over fjorden, der betinger hele udstedets liv. Herfra har fangerne gennem tiderne hentet føden hjem, luret på sæl fra kajak, fisket torsk fra motorbåd. Hvad enten vandet er åbent eller dækket af is, er det over fjorden, nyhederne fra de andre bopladser i distriktet skal nå frem, konstant holdes der udkig, enhver større båds ankomst varscoes af børnenes glade råb, enhver slæde eller båd bliver modtaget med glæde og forventning, selv en båd eller slæde, der kun har været på fangst én dag. Allerede længe før båden eller slæden når ind, diskuteres det, hvad det er, der ligger i båden eller flyder efter kajakken, på stranden tager konen og børnene imod sammen med tililende bopladsfæller. Der fortælles og berettes, og i samlet flok går de mod hjemmet. Er et større dyr nedlagt, bliver den lykkelige fanger fulgt hjem af hele udstedet, der alle deler glæden uden misundelse, og igen og igen må fangeren med malende udtryk og beskrivende fagter berette om fangsten, mens udstedet lytter. De kender jo selv stedet, hvor dyret blev nedlagt, og ved, at dyrets sjæl ikke altid villigt lader sig fange.

Johanne.

Har der været flere om fangsten af et større dyr, deles byttet efter ganske bestemte retningslinier. Nedlægges en bjørn, tilfalder skind, hoved og hjerte den, der så bamse først. En klapmyds deles ud efter første harpun, anden harpun etc., det gælder om hurtigt at anbringe harpunen i det ønskede kødstykke.

Et andet søgt hus ved elven er overkateketboligen. Gennem 25 år har Hendrik Abelsen, der nu er distriktets præst, været kateket i Kungmiut. En personlighed, som det desværre ikke er forundt så mange danske at finde til bunds i. En del ser kun skallen, og deres førstehånds indtryk er måske en lidt sarkastisk palase med en mærkelig form for humor, der ikke forstås af alle. Men vi, dine bopladsfæller, Hendrik, kan lide dig. Måske er du lidt hård overfor en og anden lidt frembrusende ny dansker, men gennem 25 år har du lært

Kungmiuts børn dansk med en sådan ihærdighed og energi, at ingen fra de andre udsteder når op på siden af dem. Foruden arbejdet med kirken og skolen har du slidt med at lære dine fæller præcision, og at det kan betale sig at fiske. Og hyggelig var du at besøge. Læste man i en bog og lod den ligge opslået på en bestemt side på dit skrivebord, og kom man 14 dage efter, lå bogen fremdeles parat, trods energisk rengøring af Johannes kivfak. Sjældent har større, bedre lam gemt sig i mere forunderlig ulveklædning.

Nu er en anden overkateket rykket ind. Igen en personlighed jævnbyrdig med Johanne, Hendrik og Ulrik Lennert. En ung energisk vestgrønlænder med en yndig kone og fire drenge, Kristoffer Heilmann. Vinteren 1962-63 forestod han sammen med en anden kateket og en lærer undervisningen af 95 børn, aftenskole, al kirketjeneste, stablede en revy på benene, sørgede under influenzaepidemien for, alle fik hjælp i huset af de raske skolebørn, og tog selv fat, da børnene blev syge. Var endvidere ophavsmand til, at ti skolebørn kom på ferie til Vestgrønland for at se, hvor langt vestgrønlænderne var nået. Jo, folk som Hendrik Abelsen, Regine og Ulrik Lennert, Emilie og Kristoffer Heilmann, der alle kommer fra Vestgrønland, har nok været en større gave til udstedet og gjort mere fyldest end nogen syddansker.

Silpa syr kamikker.

Østgrønlænderne er lidt hæmmet af gamle fordomme, deres personlige frihed er så stor, at de f. eks. ikke vil kommandere med hinanden, til gengæld er deres hjælp mod hinanden i sygdomstilfælde næsten lig nul. Efterhånden vil der opstå en mere blandet befolkning, og det må nok siges at være til stor gavn.

Om sommeren opholder næsten alle sig ude. En del ligger i telt på sommerpladserne medbringende husguderne: briksen, riflen, kaffekanden og en primus. Jo, forstå at nyde livet gør de til fulde. Om de mangler alt i huset, om fjorden står fuld af torsk, det betyder intet, når isen bryder op en dag i maj eller juni, og rejselivet lokker. For et mylder og en livsglæde ved bådepladsen. Østgrønlænderne besøger hinanden meget. Selv om huset i forvejen er overbefolket, kan en familie på 8–10 medlemmer selvfølgelig altid proppes ind, de sover på brikse, borde, gulve og hver ledig plet. På sommerpladsen er livet dejligt og sorgløst. De unge fangere er dog ved at indse, at vil de have hus, motorbåd m. m., får de det ikke ved at slikke sol på en teltplads et par måneder hvert år. Finder de ikke selv ud af det, skal Ulrik Lennert nok belære dem om det, lige så vel som han lærer dem, at hele udstedet ikke nødvendigvis

behøver blive hjemme, fordi en enkelt båd har været ude en time og vendt hjem med den besked, der absolut ikke findes torsk den dag. Det kunne jo eventuelt tænkes, torsken stod et andet sted.

Efterhånden ønsker kvinderne sig også nye ting til hjemmet. Der er stadigvæk familier, der brænder inventaret, når de mangler brændsel, men andre har grammofoon, symaskine m. m. Endda elektriske symaskiner indkøbt efter katalog, der desværre ikke oplyser kunderne om den lille biting, at der skal elektricitet til.

Møbler findes ikke i overskud. En stol til hvert familiemedlem er ganske uhørt. Endnu sidder de fleste på briksen eller på gulvet, også selv om der skulle være ledige stole. Køkkenbordene bliver fortrinsvis brugt til at stille ting på, de arbejder stadigvæk bedst på gulvet. Når de ælter rugbrødsdejg, bliver fadet flyttet ned, og ingen syr på maskine siddende ved et bord, det foregår ligeledes på gulvet eller på briksen.

Pengene tjenes ikke så let som i Danmark. Torskefiskeriet på isen om vinteren skal man nok være grønlænder for at kunne klare. Heldigvis fryser de næsten aldrig. Hvem andre kunne holde til at hugge hul i isen og stå at fiske i mange timer med bare næver. Jeg har aldrig hørt nogen indrømme, de fryser. Derimod er det fint at have det varmt. Til samtlige kaffemikker er det særdeles god tone at sige, man har det meget varmt.

Naturligvis er der også normer for, hvad man kan og ikke kan, som andre steder i verden. Lovene er naturligvis uskrevne, man må føle sig frem til dem og kommer længst, om man overholder dem. Søvn er noget helligt. Folk må ikke vækkes. Det at kunne spise eller ikke kunne spise, er også særdeles vigtigt. At maden slipper op og der ikke er noget en hel dag, betyder intet i forhold til det frygtelige, at der er mad i huset, men et af familiens medlemmer har mistet appetitten blot for en dag eller to. En stor operation skræmmer dem ikke, næsten alle kan stå op og gå ud i badeværelset for at vaske sig dagen efter, de har fået fjernet en lungelap. Det er jo usynligt!! Og naturligvis er det ganske flot at kunne sende sin familie et billede taget umiddelbart efter operationen, visende patienten endnu lidt sløret af narkosen, men med skyggen af et smil trods mærkelige slanger til og fra kroppen alle vegne. Som nakorsak dog kan finde på! En lille rift med lidt synligt blod er derimod noget særdeles afskrækkende, der kræver behandling straks.

Året går sin gang. Hver dag forskellig fra den foregående, farven på himlen skifter, blæsten er anderledes, sneen er fast eller løs, vejret er det altopslugende. Som man om sommeren næsten glemte, der fandtes en verden uden for distriktet, glemmer man om vinteren, der findes andre mennesker uden for bopladsen.

Tiden glider ligesom ind i det evige og drukner i den store stilhed. Og stille er der, når vejret er roligt, intet græs, der vifter for vinden, ingen summende insekter, ingen fugleskrig eller fuglefløjt, ingen motorlarm, men en dyb, dyb stilhed, der forsvinder

Østgrønlandsk smil.

i fjeldene og som et slags ekko vender tilbage med endnu større stilhed. Ganske umærkeligt forsvinder månederne bagud opdelt efter vinterens første slæder fra andre bopladser, en lille flok snespurve dels på gennemrejse dels som blivende gæster, laksens og angmagsætternes ankomst, isens opbrud, det første skib, livet på sommerpladserne, bærtiden på fjeldet, den første sne, nordlysets ankomst og julen. Det er svært at finde ud af datoerne, tiden afmåles stadigvæk bedst ved at

følge solens bane over himlen, men det betyder jo heller intet, om det er den tiende eller femtende i en måned, og en dag når man dertil, at det betyder så lidt rent personligt for én, om verden udenfor måske snart står i brand mod det ene, at naboens bedste tæve har fået hvalpe og en anden nabo fanget sæl.

Måske går udviklingen fra stenalder til atomalder lidt vel hurtigt, og måske kniber det med at få den gamle kultur med over i den nye verden, men frem af jordhytter, træskure og alskens boliger gror en ny grønlandsk ungdom frem, der vil noget. Meget lader de bag sig, men smilet har de husket at få med, og ikke mindst eskimoernes eminente evne til straks at overskue en situation, finde ud af nye ting og på en simpel og logisk måde tilegne sig viden om det, de har med at gøre. At lære brugen af hundepisk og harpun kræver oceaner af tid. Men alt andet, skrivemaskine, fotografiapparat med blitz, musikinstrumenter lærer de at betjene meget hurtigt.

Hverdagens stille grå slid kan det knibe at bære, men en god jagt kan afhjælpe meget, og den går også forud for alt. De er som født til store frie vidder. Med deres skarpe blik, gode hørelse og evnen til på få sekunder at kunne overskue en jagts muligheder er de så overlegne på jagt, at danskerne ofte kun når at se det døde bytte.

Højt over byen og elven ligger kirken. Vores i sandhed levende kirke. Hver søndag klokken ni lader Lauritz kirkeklokken tone ud over udstedet, noget efter begynder de ældste og langsomt gående at vise sig på fjeldet. Klokken ringer igen halvti, endnu flere viser sig i stiveste puds, samler sig i klynger uden for kirken, nyder solen og den søndagsstille, flagsmykkede by for at søge indenfor, når klokken igen lyder klokken ti.

Kirken er altid fyldt. Hver en plads optaget, og ofte må nogle sidde på midtergangens gulv. Alle er med. De mindste børn bæres i amauten, dernæst børn i alle aldre. De unge glider stille ind på plads, og ingen kan se, de har danset den halve nat og holdt sjov på fjeldet den anden halve. De fleste mænd sætter sig til højre, deres koner til venstre, men hist og her blandes de alligevel. Alle er pæne i tøjet, og hist og her skimtes en hvid anorak eller en festdragt. Til højtiderne er næsten alle børn og yngre i festdragt. De fleste kvinder har håret flettet stramt i to fletninger, der samles i nakken; mændene meget velklippede; man går skam ikke i kirke med udslagent hår eller hår, der tjavser lidt ned over flippen.

Gudstjenesten er levende, der er en vekselvirkning mellem kateket og kirkegænger, man ikke finder hverken øst eller vest for Valby bakke. Samtlige salmer synges flerstemmigt, op til fire stemmer kan man høre, fordelt over hele kirken. Tempoet er så langsomt, at det lyder som hymner, og da kirkegængerne synger sig selv og hinanden op, lyder det lidt efter lidt i gudstjenesten som en brusen.

Kirken i Kungmiut.

Børnene sidder så stille, som de nu kan, hører efter, kigger sig omkring, leger lidt på midtergangen og går ud, hvis de keder sig. De helt små kommer ud af amauten, bliver banket lidt på ryggen, kvistet lidt med, alt mens moderen sammenligner dem med andre børn af samme størrelse, der sidder i umiddelbar nærhed. Bliver de for urolige, ammer mødrene dem, og under gudstjenesten kan man høre små veltilfredse grynt og smask, det unge Kungmiut af idag, morgendagens fangerfolk, nyder søndagsfrokosten.

Solen står ind i brede striber, uden for vinduet rejser et evig sneklædt fjeld sig i ophøjet ensomhed, en fanger, der endnu ikke har fået lørdagens imiak ud af kroppen vækkes brutalt med et puf fra en smilende sidemand. Gennem den enkle kirke og over flere hundrede hoveder med blåsort hår lyder forkyndelsen og falder som sædekorn og blid regn i god jord.

Så ren og blank en tro.

En dag kom en nabo, der, siden han otte dage tidligere havde mistet sin fader, havde været meget ulykkelig, men nu fortalte han glædestrålende, at faderen havde vist sig for ham i en drøm og forklaret sønnen, at han måtte ikke være så ulykkelig,

han var jo blot oppe i himlen og havde det godt. Sønnen var glad og fortalte videre, han havde købt 25 lyse pilsnere, og nu skulle de feste om aftenen.

En anden dag sad jeg sammen med nogle unge koner. De fortalte, at ret sent den foregående aften havde nogle børn i hvidt tøj og med hver sit lys gået omkring huset, hvor en af de tilstedeværende boede. På mit dumme spørgsmål om, hvem det kunne være, sagde de alle som én, at det naturligvis var engle. Hvad ellers?

Bibelske billeder har mange hængende. Et sted kan man se tronfølgeren i galla flankeret af Kristus og Elvis Presley. Og det er ikke blasfemi, men altsammen noget såre naturligt. De elsker billeder fra vores kongehus, især af prinsesserne, og for dem er Himlen, såvel som Amalienborg og Hollywood noget håndgribeligt, der eksisterer et eller andet sted. Om end lidt fjernt.